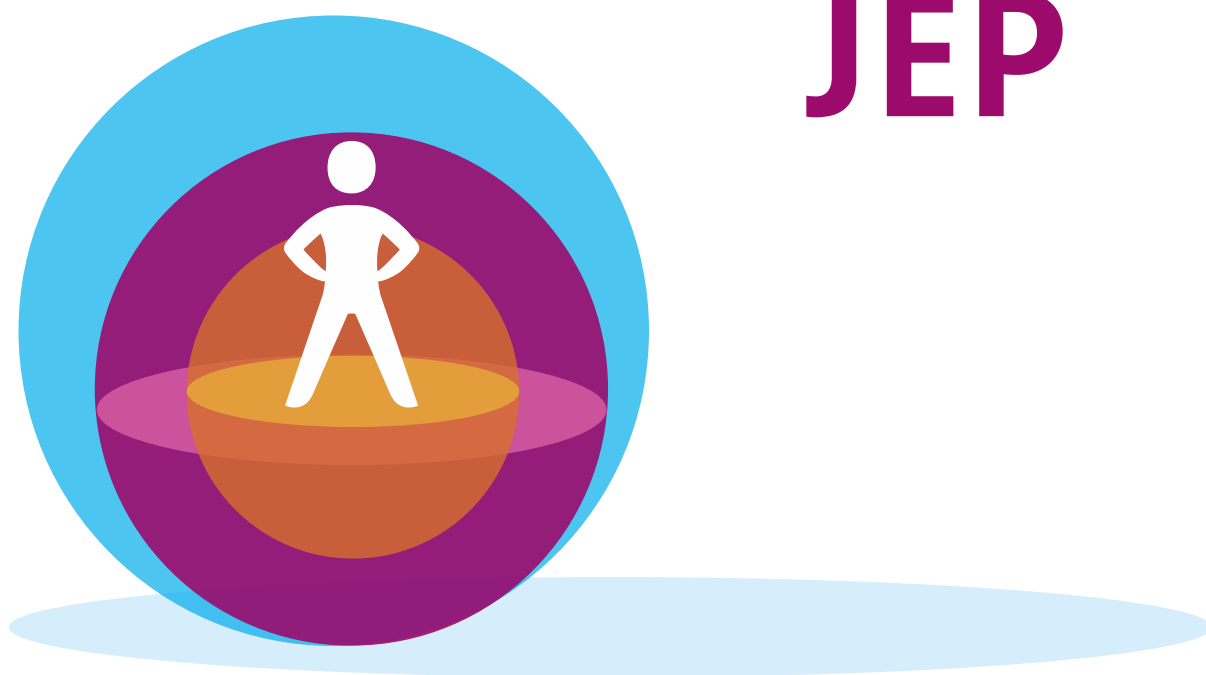

Expertise-unit Sociale Stabiliteit
Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Platform JEP

Veerkracht bevorderen bij opgroeïende jongeren

Inzetten op
beschermende
factoren

Stijn Sieckelinck & Amy-Jane Gielen

Inleiding

Met dit artikel¹ willen we professionals die te maken krijgen met radicalisering informeren over wat we verstaan onder maatschappelijke veerkracht en hen inspireren om deze veerkracht te helpen bevorderen. Professionals kunnen dit doen met beschermende programma's of interventies, en met bevorderende waarden² die helpen voorkomen dat personen of groepen maatschappelijk vervreemden. Zo kunnen ze radicalisering richting extremisme helpen voorkomen en tegengaan. Daarbij maakt het weinig uit of de betreffende personen worden gevoed door extreem-linkse, -rechtse, of -religieus geïnspireerde milieus.

Dit artikel bestaat uit drie onderdelen:

- 1 [Waarom veerkracht?](#)
- 2 [Context van veerkracht](#)
- 3 [Sturen op veerkracht](#)

1 Waarom veerkracht?

Uit een review van alle radicaliseringsliteratuur van 2001-2015 blijkt dat wetenschappelijke studies vooral risicofactoren behandelen.³ Ze richten zich maar heel beperkt op *beschermende factoren*, dat wil zeggen factoren die bijdragen aan weerbaarheid tegen extremistische attitudes en gedrag. Door niet enkel aandacht te hebben voor risicofactoren voor polarisatie en extremisme, maar juist ook voor beschermende factoren, kunnen betrokken professionals kiezen voor een positieve benadering. Een benadering die niet focust op de tekortkomingen van het individu, maar juist investeert in zijn capaciteiten en die van zijn omgeving.⁴

Beschermende factoren kunnen zowel in een vroegtijdig preventief stadium van grote waarde zijn, als in stadia waarin polarisatie⁵, vervreemding en niet-gewelddadige radicalisering reeds aan de orde zijn. Dat gegeven brengt ons bij het begrip 'veerkracht'. Hoe kunnen professionals veerkracht bevorderen, op het moment dat er al sprake is van polarisatie? Hoe kunnen zij in reactie op maatschappelijke vervreemding jongeren niet verder wegduwen, maar juist nauwer insluiten? Hoe kunnen professionals geweld in woord en daad onder jongeren tegengaan door hun behoefte aan radicaliteit te erkennen? Op die vragen geven we in dit artikel een antwoord.

Onderzoek toont aan dat het versterken van positieve factoren gemakkelijker is dan het verzachten van negatieve omstandigheden.⁶ Sommige jongeren, families en gemeenschappen die te maken krijgen met risico's en tegenslagen die een trigger kunnen vormen voor radicalisering, weten deze te overwinnen, zelfs als ze geen eenvoudige levens leiden.⁷ Veerkracht blijkt daarbij een belangrijke rol te spelen. Veerkracht is vaak opgevat als het vermogen van het individu om 'terug te veren' na een heftige gebeurtenis. Denk aan hoe een schokbreker terugveert.

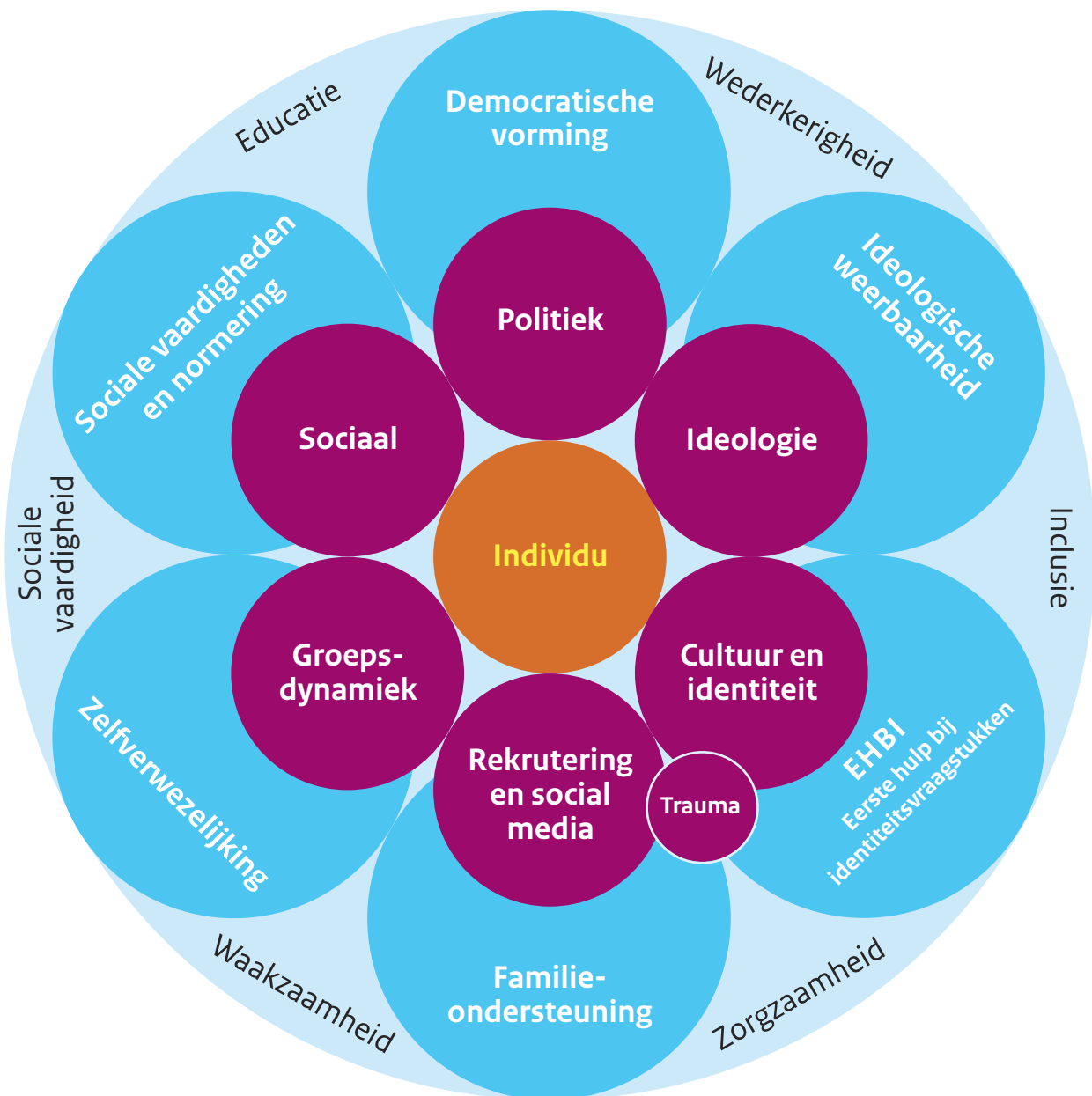
Veel beschermende programma's, ook die gericht zijn op het versterken van de weerbaarheid, richten zich op het voorkomen of neutraliseren van negatieve invloeden en gebeurtenissen of op het daar beter mee leren omgaan (copingsmechanismen). In dit licht biedt een sociaal-ecologisch perspectief op veerkracht een vernieuwende aanpak.⁸ Dit is een integrale en holistische benadering die niet langer alleen het individu centraal stelt, maar juist probeert ook de context waarin het individu zich begeeft te beïnvloeden.

Vanuit een dergelijk perspectief gaat veerkracht minder over de vraag of iemand een bepaalde eigenschap bezit, maar meer over de mate waarin de omgeving hun toegang tot beschermende factoren biedt om die veerkracht te kunnen vergroten. Deze invalshoek richt zich dus niet enkel op het voorkomen van kwetsbaarheden, maar rust mensen beter toe om kwetsbaarheden het hoofd te bieden, zodat zij zelf kunnen leren en groei doormaken.

2 Context van veerkracht

Hoe brengen we dit groeiproces tot stand? Het vergroten van veerkracht gaat niet enkel over het individu, maar vraagt dus ook om aandacht voor de omgeving van het individu. Bovendien zijn we gebaat bij een langetermijnperspectief, het tegengaan van radicalisering mag niet afhankelijk zijn van *breaking news* incidenten (zoals aanslagen).

In de figuur op pagina 4 brengen we de context in beeld. De figuur maakt in een oogopslag duidelijk dat de inzet van professionals uit verschillende domeinen nodig is om beschermende programma's tot stand te brengen. Verderop in dit artikel lichten we toe welke professionals in welk domein het meeste kunnen betekenen. Maar eerst iets meer over het totaalplaatje.

Model voor veerkracht

- Het individu met zijn persoonlijke eigenschappen en kenmerken
- De risicofactoren die samenhangen met de omgeving van het individu
- De thema's waarop beschermende programma's zich richten
- De waarden waarop de beschermende programma's en interventies zijn gestoeld

Het individu en de risicofactoren

Het individu met zijn persoonlijke eigenschappen en kenmerken vormt de kern. Daaromheen staan de risicofactoren voor radicalisering richting extremisme die samenhangen met de omgeving van het individu. Deze risicofactoren zijn grotendeels gebaseerd op het caleidoscopisch model van Ranstorp (2016). Ranstorp benoemt naast de individuele factoren, de volgende factoren:

- 1 sociale factoren zoals marginalisatie en discriminatie;**
- 2 politieke factoren, zoals ‘wij tegen zij’ narratieven;**
- 3 ideologische factoren, zoals salafistisch-jihadistische interpretaties van de islam of neonazisme;**
- 4 culturele factoren en identiteitscrisis;**
- 5 psychologisch trauma*, zoals posttraumatische stress stoornis;**
- 6 rekrutering en social media;⁹**
- 7 groepsdynamiek zoals vrienden die al actief zijn in een extremistisch netwerk.**

*Trauma vormt al onderdeel van het individu (in de kern van de cirkel). Maar dit is een onderbelicht risico bij professionals en beleidsmakers die radicalisering richting extremisme willen voorkomen en tegengaan, daarom benoemen we trauma expliciet in een kleinere cirkel.

Beschermende programma's

In de middelste laag van het model staan de thema's waarop de beschermende programma's zich richten. Elk programma speelt in op één of meer van de bovengenoemde risicofactoren en probeert individuele en collectieve veerkracht te bevorderen in relatie tot die specifieke risicofactoren. Deze programma's zijn gebaseerd op resultaten uit wetenschappelijk onderzoek naar het bevorderen van veerkracht. Daarbij is rekening gehouden met de Nederlandse context en de beïnvloedingsmogelijkheden vanuit het sociaal domein.

Hieronder geven we eerst een kort overzicht van de thema's waarop de beschermende programma's zich richten. Daarna volgt meer uitleg over de thema's met daarbij een verwijzing naar specifieke interventies, ter illustratie en inspiratie:

- a Democratische vorming;**
- b Ideologische weerbaarheid;**
- c EHBI: Eerste hulp bij identiteitsvraagstukken;**
- d Familieondersteuning;**
- e Zelfverwezenlijking;**
- f Sociale vaardigheden en normering.**

a Democratische vorming

'Ik ga later niet stemmen, want de politiek is er niet voor mij.'

Veel jongeren voelen zich nauwelijks thuis in ons politieke bestel. Maar dat betekent niet dat ze geen politieke vragen of interesses hebben. Achter radicalisering gaan vaak (niet of onhandig geformuleerde) hulpvragen schuil en een gebrek aan (inzicht in) democratische vorming. Dat vraagt om een professionele respons. Democratische vorming kan jongeren leren genuanceerder naar de wereld en de politiek te kijken. Het leert jongeren dat ze opgroeien in een diverse samenleving en bevordert kennismaking met die pluri-formiteit. Democratische vorming richt zich op het bevorderen van actief burgerschap en maakt bijvoorbeeld gebruik van filosofische en socratische gespreksvoering. Dat kan helpen om van jongeren zelfstandige, kritische burgers te maken. Voorbeelden van programma's die hieraan bijdragen zijn [Vreedzame School](#)¹⁰ en [Dreamocracy](#)¹¹. Scholen en daarmee leraren zijn, mede vanwege hun wettelijke verplichting om burgerschaps-onderwijs te verzorgen, de aangewezen partij voor de uitvoering van democratisch vormende programma's. Scholen hoeven dit niet alleen te doen. Ze kunnen samen met partners uit het jeugdveld op zoek gaan naar hoe de school die rol kan vervullen.¹²

b Ideologische weerbaarheid

Een jongere vertelt in het buurthuis aan de jongerenwerker dat 'de holocaust nooit kan hebben plaatsgevonden'.

Elke professional krijgt vroeg of laat te maken met jongeren die complottheorieën ventileren of heilig geloven in *fake news*. Om ervoor te zorgen dat zij een realistisch wereldbeeld behouden, is het belangrijk dat jongeren kritisch en onafhankelijk leren denken. Het geschiedenisonderwijs is bij uitstek geschikt om jongeren genuanceerde informatie aan te reiken over hoe democratieën in het verleden vormgaven aan hun idealen en hoe ze dat nu nog steeds doen. Daarnaast kunnen professionals uitzoeken welke personen invloed uitoefenen op de denkbeelden van jongeren en hoe ze met deze mensen in gesprek komen. Het stimuleren van mediageletterdheid is eveneens een effectieve manier om kinderen en jongeren kritisch naar boodschappen van anderen te laten kijken en de achterliggende bedoelingen te leren herkennen. Jongeren zelf laten uitzoeken hoe nieuws of memes tot stand komen, of zelf media-uitingen laten maken, loont eveneens. Jongerenwerkers en docenten kunnen daarvoor bijvoorbeeld gebruikmaken van de [Toolbox Mediaopvoeding](#) en de interventie [Newsroom](#) die technologie inzet om positieve boodschappen te verspreiden.¹³

c EHBI: Eerste hulp bij identiteitsvraagstukken

Veel jongeren vragen zich af: wie ben ik en wat wil ik met mijn leven? Voor wie ben ik van waarde, en welke mensen reken ik tot mijn eigen groep? Jongeren begeleiden bij deze zoektocht naar hun identiteit is van essentieel belang. Dat kan zowel individueel, in de vorm van coaching en psychologische hulpverlening, als groepsgericht. Zeker jongeren met diverse culturele achtergronden kunnen moeite hebben om de weg te zoeken tussen hun verschillende deelidentiteiten. Vaak kampen zij met existentiële vragen. Psychologen, maar ook jongerenwerkers, schoolmaatschappelijk werkers en vertegenwoordigers van religieuze organisaties doen er goed aan jongeren op een cultureel-

sensitieve manier te begeleiden in deze zoektocht. Ze kunnen jongeren helpen bij het vinden van antwoorden op hun vragen en hen leren hoe zij hun meervoudige identiteit vorm kunnen geven. Die professionele ondersteuning werkt als een beschermende factor tegen culturele en identiteitscrises.¹⁴ Een voorbeeld van individuele identiteitsbegeleiding is het programma ‘life psychology’, professionals in Aarhus (Denemarken) passen het toe bij geradicaliseerde jongeren.¹⁵ Een ander -veelbelovend- initiatief in deze richting is het project Jongerenwerk Onderwijs Samen.¹⁶ Het helpt jongeren bij het beantwoorden van prangende levensvragen waarvoor leraren niet altijd tijd kunnen maken.

d Familieondersteuning

Hartenkreet van een ouder: ‘Sinds de ziekte van mijn man, trekt mijn zoon zich terug en lijkt hij steeds overtuigder van zijn gelijk. Hoe moet ik reageren? Hoe bescherm ik zijn broertjes en zusjes? Bij wie kan ik terecht voor tips?’

Positieve familierelaties zijn een cruciale beschermende factor bij radicalisering en een belangrijke succesfactor in het deradicaliseringsproces, ongeacht welke ideologie.¹⁷ Het ondersteunen en begeleiden van families is zinvol. Gezinshulpverleners en maatschappelijk werkers zijn vaak de meest geschikte professionals die ouders kunnen ondersteunen bij het weerbaar opvoeden van hun kinderen. Weerbaar Opvoeden stelt opvoeders in staat hun kinderen op zo’n manier te ondersteunen dat zij zich thuis voelen in de maatschappij. Het helpt hen hun kinderen weerbaarder te maken tegen uitdagingen die samenhangen met hun maatschappelijke, culturele, religieuze of migratieachtergrond. Denk daarbij aan het omgaan met conflicterende normen en waarden, polarisatie, uitsluiting en radicale invloeden.

e Zelfverwezenlijking

‘Ik voelde me niets waard, mensen dachten dat ik niets kon en ik voelde me minderwaardig. Door naar Syrië te reizen, keken mensen tegen me op.’

Extremisten en criminele groepen hebben een neus voor jongeren die ontevreden of teleurgesteld zijn over wat ze tot nu toe in het leven bereikt hebben. Door jongeren te verleiden tot extreme keuzes, maken zij niet alleen misbruik van hun kwetsbaarheden, maar buiten zij ook talenten uit. Sommige jongeren kunnen geen weerstand bieden aan de verlokking om waardering te krijgen voor wie ze zijn. Zelfs als dat betekent dat ze zich daarvoor moeten aansluiten bij radicale groepen of individuen. Om daar weerstand aan te kunnen bieden hebben ze (professionele) hulp nodig.

Een sterk gevoel van eigenwaarde en regie¹⁸ maakt teleurgestelde individuen minder vatbaar voor groepsdynamiek, ronselaars en extremistische religieuze ideeën.¹⁹ Ook rolmodellen die laten zien dat het mogelijk is om hindernissen aan te grijpen om op te klimmen, zonder zichzelf te verloochenen, kunnen als voorbeeld dienen. Momenteel loopt een proef binnen het jongerenwerk in een pilotgemeente in Nederland. Doel van dit nieuwe programma is om jongeren ‘van de straat’ baas te maken over hun eigen talenten, zodat zij de lokroep van antisociale verleidingen beter kunnen weerstaan. Jongeren werken aan een nieuw visueel zelfportret met behulp van diverse media (film etc.) en helpen elkaar daarbij. Tijdens dit proces krijgen de jongeren die gewend zijn

om te falen, meer inzicht in en grip op hun talenten, kansen en mogelijkheden. Ze leren zich op een (veer)krachtige manier bloot te stellen aan de buitenwereld. In helder gedefinieerde stappen (rites) leren jongeren om hun persoonlijke en collectieve 'uitzend-strategie' in eigen hand te nemen. Vandaar de naam van het programma: Buro Zend-uit.²⁰

f Sociale vaardigheden en normering

'Ik wou dat ik strenger was opgevoed', sprak de vijftienjarige.

'In vrijheid leren leven is een hele opdracht', antwoordde de filosoof.

'Begrip of begrenzen, wat moet ik wanneer toepassen?', vroeg de opvoeder.

Gezag is een heikele kwestie geworden voor jongeren en hun opvoeders. Veel jongeren willen niet zomaar alles aannemen, tegelijk zijn ze erg op zoek naar geloofwaardige volwassenen met ervaringen, opvattingen en attitudes die hen een idee geven wie ze zelf kunnen worden. Ze zijn op zoek naar een kader. De ondersteuning van goede begeleiders en het verwerven van sociale vaardigheden zijn belangrijk om dit kader te scheppen. Daarmee leren jongeren zichzelf te blijven zonder anderen geweld aan te doen. Succesvolle socialisatie vindt plaats wanneer men oprechte interesse toont in beweegredenen van jongeren, hun gekoesterde idealen weet te bespreken en waar nodig tegenwicht kan bieden. Bijvoorbeeld door grenzen te stellen en andere perspectieven aan te reiken.²¹ Onbevooroordeeld investeren in vertrouwen leidt tot een relatie waarbij begrenzen wordt ervaren als liefdevol: 'though love'. Een beschermende interventie waarin dit aan bod komt is bijvoorbeeld de OMEI-training, in de eerste plaats bedoeld voor eerstelijnsprofessionals die veel met jongeren werken, zoals leraren, jongerenwerkers, (jeugd)hulpverleners en wijkagenten.²² In de training staat het aangaan van de relatie met de jongere(n) centraal, als voorwaarde om succesvolle socialisatie te realiseren. Door de training, zo blijkt uit een recent uitgevoerde onafhankelijke evaluatie, verwerven deelnemers onder andere meer inzicht in de belevingswereld van jongeren met extreme idealen, de eigen associaties en vooroordelen ten aanzien van idealen en radicalisering en de wijze waarop beide aspecten de gespreksvoering met jongeren kunnen beïnvloeden.²³

Samengevat: alle genoemde programma's beschermen tegen maatschappelijke vreemding. Ze richten zich niet enkel op het voorkomen van onheil, maar ook op het vergroten van de ontwikkelingskansen en veerkracht van individuen en gezinnen. Een van de voornaamste terugkerende elementen in getuigenissen van ex-radicalen, is de enorme (door henzelf zo ervaren) groei in het radicale milieu. Belangrijk is dus om de jongeren op het gebied van persoonlijke groei een positief alternatief te bieden. Op maatschappelijke veerkracht sturen, vraagt dus van professionals dat zij alternatieve plekken creëren waar jongeren zich kunnen ontwikkelen.

Onderliggende waarden

Veerkracht, zo is aangetoond, is te organiseren in tastbare programma's en concrete interventies. Dat is winst. Maar voor een goed begrip van de werking van de programma's geven we graag een helder beeld van de waarden waarop de beschermende programma's en interventies zijn gestoeld. Inzicht in deze waarden helpt professionals de complexe problematiek beter te begrijpen en er beter op in te grijpen.²⁴ De waarden die bevorderend zijn voor individuele en maatschappelijke veerkracht en waarvan mag worden verwacht dat elke betrokken sociale beroepskracht er oog voor heeft, zijn de volgende (met de klok mee in de figuur):

- A **Wederkerigheid**
- B **Inclusie**
- C **Zorgzaamheid**
- D **Waakzaamheid**
- E **Sociale veiligheid**
- F **Educatie**

A **Wederkerigheid**

Samenleven vereist dat burgers zich kunnen verbinden aan regels zonder onderscheid tussen burgers. Centraal staat daarin het wederkerigheidsbeginsel: dezelfde democratische wet die mij verbiedt om geweld tegen anderen te gebruiken, verbiedt anderen om geweld tegen mij te gebruiken. Momenteel domineren de extreme meningen in het maatschappelijke debat over onderwerpen als migratie en terrorisme. Groepen in het midden met meer genuanceerde ideeën krijgen minder aandacht. Om tegenwicht te kunnen bieden aan maatschappelijke vervreemding en het uithollen van rechten is het essentieel om die stem van het 'stille midden' te laten horen. Een dialoog is een open gesprek waarin deelnemers zienswijzen, ervaringen en mogelijkheden uitwisselen met als doel andere betekenissen te zien en tot nieuwe inzichten en kennis te komen. Een dialoog voeren heeft dus niet enkel een sociale, maar ook een kennisvormende en morele functie in de samenleving.

B **Inclusie**

Hoe stuitend iemands uitlatingen of gedragingen ook zijn, zo lang de wet niet is overschreden, is insluiting in nagenoeg alle gevallen te verkiezen boven uitsluiting. Bijvoorbeeld door een leerling die zegt dat een terroristische aanslag verdiend is, niet te veroordelen maar met hem in gesprek te gaan. Jongeren laten inzien dat eenheid in verscheidenheid heel waardevol kan zijn, zolang niemand daarbij de wet overtreedt, heeft grote impact op hoe zij diversiteit ervaren. Professionals kunnen daaraan zelf ook een bijdrage leveren door meer aandacht te hebben voor de leefwereld van hun leerlingen/cliënten. Leraren kunnen huisbezoeken afleggen en meer informatie vergaren over de verschillende culturele en religieuze leefwerelden. En zo hun interesse tonen en meer kennis opdoen. Belangrijk is ook om niet enkel bepaalde normen en waarden aan jongeren op te leggen ('zo doen we dat in Nederland'), maar zelf deze normen en waarden voor te leven. Een kritisch debat over normen en waarden, waarin een pluriformiteit aan meningen mogelijk is en zelfs ruimte voor onderbouwde 'afwijkende meningen', is eveneens waardevol.

C Zorgzaamheid

Compassie vereist geen sympathie voor iemands daden of standpunten, maar een erkenning dat eenieder, welke keuzes die ook gemaakt heeft, moet kunnen rekenen op medemenselijkheid. Ouders die ongelukkige keuzes maken voor hun kinderen moeten op hun fouten worden gewezen, maar ook kunnen terugvallen op anderen om de schade te beperken. 'It takes a village to raise a child' gaat uit van een 'pedagogische coalitie' van ouders, familie, vrienden, professionals, de gemeenschap en de grotere samenleving. Met elkaar kunnen zij een positieve bijdrage leveren aan het positief en veilig opvoeden en opgroeien van kinderen. Soms komt die veiligheid in het geding, bijvoorbeeld door een scheiding of een trauma. Een tijdige signalering en inzet van effectief bewezen hulpverlening, waarin de vraag van het individu/gezinssysteem leidend is, zijn dan van essentieel belang. Ook hier geldt: voorkomen is vele male effectiever dan genezen.

D Waakzaamheid

Overheden roepen burgers op om 'waakzaam' te zijn tegen terrorisme. Dat vraagt van ons om alert te reageren op verdachte signalen, maar bovenal dat we nuchter handelen en ons organiseren. Het toegeven aan of wegwuiven van angst is in ieder geval geen effectieve reactie, het gaat ten koste van de maatschappelijke veerkracht. Professionals dienen daarom waakzaam te zijn over jongeren en hun beïnvloeders en bij zorgen domeinoverstijgend verbindingen te leggen, met en tussen collega's van sociale, zorg- en veiligheidsnetwerken. Dat veronderstelt dat professionals in staat zijn om te weten op welke signalen ze moeten letten en dat casustafels (zorg- en veiligheidstafels) ook domeinoverstijgend zijn georganiseerd. En heel belangrijk: bedenk dat we van nature minder waakzaam zijn als het gaat om mensen die we tot de eigen groep rekenen. Niet altijd terecht, zo weten we uit cijfers.

E Sociale veiligheid

Sociale veiligheid is een essentiële voorwaarde om het vertrouwen van burgers te behouden. Als burgers zich niet (meer) veilig voelen in de samenleving, neemt het vertrouwen in institutionele bescherming af. Burgers stellen bijvoorbeeld steeds minder vertrouwen in de politie. Soms gaan er stemmen op om dan maar het recht in eigen hand te nemen. Een afnemend gevoel van veiligheid hoeft niet altijd een splijtzwam te zijn. Het kan burgers ook bij elkaar brengen en doen besluiten zelf iets te ondernemen. Denk aan bewoners die in hun eigen buurt wijkschouwen organiseren om hun buurt veiliger te maken. De uitdaging is dus om individuen en groepen die zich onveilig voelen zo te bekrachtigen dat ze zelf een bijdrage leveren aan hun veiligheid. Zo hebben diverse gemeenten en moskeeën convenanten afgesloten om de fysieke en sociale veiligheid van islamitische gebedsgangers te beschermen; en de synagoge in Amsterdam besloot de deuren juist te openen voor een groep jongeren die zich steeds bedreigender opstelde. Het leidde tot een betere wederzijdse verstandhouding.

F **Educatie**

Mensen zijn lerende wezens. Daarom kan ook onderwijs een belangrijke rol spelen bij het voorkomen en tegengaan van radicalisering richting extremisme. Via educatie krijgen mensen bovendien aanvullende waarden bijgebracht die belangrijk zijn voor het vergroten van de veerkracht, zoals tolerantie, wijsheid, zelfvertrouwen etc. Zowel thuis als op school leren kinderen geboden (bijvoorbeeld hulp bieden) en verboden (bijvoorbeeld pesten).

Radicalisering is aangeleerd gedrag.²⁵ Dat impliceert dat het in principe ook kan worden afgeleerd. Kinderen en jongeren die leren op een vreedzame manier met conflicten om te gaan, steun en begeleiding krijgen bij hun identiteitsontwikkeling, en een luisterend oor vinden over belangrijke kwesties, zullen minder waarschijnlijk worden verleid door sociaal extremistische propaganda. Extreme bewegingen voeren een strijd om de harten en geesten van onze jongeren. Leraren en scholen in de frontlinie verdienen steun en aanmoediging om dit gevecht vreedzaam te kunnen beslechten.²⁶

De afbeeldingen in de figuur zijn niet statisch; ze verschuiven en veranderen voortdurend.

Evenzo zijn de factoren niet statisch. De delen combineren en lossen op, wat resulteert in verschillende combinaties en perspectieven, zoals is te zien in individuele gevallen. In het licht van maatschappelijke veerkracht breiden we deze analogie uit: de caleidoscoop beschouwen we als een stuiterbal. De buitenste laag van bevorderende waarden helpt bij schokken de beschermende programma's op hun plaats te houden, zo kunnen we risicofactoren effectief inkapselen. Alleen geconfronteerd met ernstige onverwachte problemen en moeilijkheden maken beschermende factoren plaats voor risico's.

3 Sturen op veerkracht

Tot slot willen we kort aanstippen wat sturen op veerkracht betekent voor (lokale) bestuurders van gemeenten en sociale stakeholders. Het impliceert niet dat veiligheidsbeleid gericht is op het koste wat het kost voorkomen van tegenstellingen in de samenleving of maatschappelijke vervreemding. Maar wel dat een gemeente de nodige beschermende programma's in werking stelt als deze zich voordoen.

Een goede samenwerking tussen de verschillende betrokken beroepssectoren (veiligheid, zorg en welzijn, onderwijs) is cruciaal bij het stimuleren van maatschappelijke veerkracht. De veerkracht die beschermt tegen maatschappelijke vervreemding komt eerder tot bloei in allianties van vrijwilligers en professionals. Daarbij dienen de betrokken partijen uiteraard wel rekenschap af te leggen over hun bedoelingen, processen en effecten: in hoeverre dragen ze bij aan versterking van een democratische cultuur? Profiteren verschillende groepen evenveel van de gemaakte keuzes? Leveren de programma's de resultaten op die partners ermee beoogden?

Elkaar aanspreken op veerkracht stimuleert de bouw van allianties. Die allianties zijn niet alleen nodig bij het overwinnen van de genoemde maatschappelijke uitdagingen, maar betrokken partners leren ook veel van de samenwerking op dit terrein. Zo kunnen ze ook op langere termijn samen vergelijkbare problemen beter aanpakken. We hopen dat dit artikel helpt om die stap met meer vertrouwen en met elkaar te zetten.

Over de auteurs

dr. Stijn Sieckelinck

Stijn Sieckelinck is onderzoeker, verbonden aan het Institute for Societal Resilience aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Sieckelinck ontwikkelde een pedagogische kijk op radicalisering. Hij adviseert overheden in binnen- en buitenland. Als 'denker in de wereld van doen' bestudeert en adviseert hij programma's die veerkrachtige identiteitsvorming helpen mogelijk te maken. Hij is tevens lid van de Editorial Board van het EU-Radicalisation Awareness Network (RAN).

drs. Amy-Jane Gielen

Amy-Jane Gielen onderzoekt, adviseert en publiceert geregeld over de preventie van radicalisering. Ze wordt in binnen- en buitenland veel gevraagd om lezingen of trainingen te verzorgen over de preventie van radicalisering. Zij put hierbij onder meer uit haar praktijkervaring. Gielen begeleidde gezinnen met geradicaliseerde kinderen. Ze verwacht begin 2020 te promoveren aan de Universiteit van Amsterdam met haar wetenschappelijk onderzoek naar de effectiviteit van anti-radicaliseringsbeleid.

Noten

- 1 Gebaseerd op het RAN Issue Paper 'Protective and promotive factors building resilience against violent radicalisation' door Sieckelinck & Gielen (2018). De Nederlandstalige bewerking is tot stand gekomen in opdracht van Platform JEP, www.platformjep.nl.
- 2 Onder waarden wordt hier verstaan: ideeën over wat goed is om na te streven.
- 3 Campelo, Nicholas et al. "Who are the European youths willing to engage in radicalisation? A multidisciplinary review of their psychological and social profiles," *European Psychiatry*, Vol.52 (2018): pp.1-14.
- 4 Benson, P.L., Mannes, M., Pittman, K. & Ferber, T. (2004). Youth development, developmental assets, and public policy, in R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds) *Handbook of Adolescent Psychology, Second Edition* (pp. 781-814). NJ, USA: John Wiley & Sons, Inc.
- 5 Door Brandsma gedefinieerd als: gedachtenconstruct over een andere groep.
- 6 Carr, A. (2014). *The handbook of Child and Adolescent Clinical Psychology: A contextual approach*. London: Routledge.
- 7 Zimmerman, M. A., Stoddard, S. A., Eisman, A. B., Caldwell, C. H., Aiyer, S. M., & Miller, A. (2013). Adolescent resilience: Promotive factors that inform prevention. *Child Development Perspectives*, 7(4), 215-220.
- 8 'In the context of exposure to significant adversity, resilience is both the capacity of individuals to navigate their way to the psychological, social, cultural, and physical resources that sustain their well-being, and their capacity individually and collectively to negotiate for these resources to be provided in culturally meaningful ways.' (Ungar 2008 en Ungar 2011) Ungar, Michael (ed), *The Social Ecology of Resilience: A Handbook of Theory and Practice*. New York: Springer, 2012.
- 9 Omdat rekrutering en social media samen onderdeel zijn van de 'aanbodkant' van radicalisering richting extremisme, voegen we deze in het figuur samen.
- 10 De Vreedzame School is een compleet programma voor basisscholen voor sociale competentie en democratisch burgerschap. Het beschouwt de klas en de school als een leefgemeenschap, waarin kinderen zich gehoord en gezien voelen, een stem krijgen, en waarin kinderen leren om samen beslissingen te nemen en conflicten op te lossen. Kinderen voelen zich verantwoordelijk voor elkaar en voor de gemeenschap, en staan open voor de verschillen tussen mensen: www.vreedzaam.net.
- 11 Dreamocracy is een onderwijsprogramma waarbij vluchtelingen worden getraind om aan de hand van hun levensverhaal burgerschap te onderwijzen aan scholieren in Nederland die een idee krijgen van wat het is om onder een dictatuur te leven, en waarom democratie bijzonder is: <http://thepithoflearning.com/>.
- 12 Nordbruch, G. & Sieckelinck, S. (2019). 'Labs for democracy'. A Companion to Preventing Violent Radicalisation through Education. RAN Policy Paper.
- 13 Zie bijv. het mediaproject door Diversion: <https://www.diversion.nl/cases/newsroom>.
- 14 Gielen, A-J. *Radicalisering en Identiteit: Radicale rechtse en moslimjongeren vergeleken*. Amsterdam: Aksant.
- 15 Dit psychologische principe wordt toegepast door Preben Bertelsen in samenwerking met de gemeente Aarhus in Denemarken. Hij heeft de principes toegepast op geradicaliseerde individuen. De gesprekken die hij voert zijn onderdeel van het Aarhus deradicaliseringsprogramma: <http://psy.au.dk/forskning/forskerwebsites/preben-bertelsen/lgt-tpm-goal-setting-tools-english-and-danish-versions/lgt-english-version/basic-mentoring-work-flow-and-lgt/>
- 16 Project van Platform JEP, www.platformjep.nl.
- 17 Sikkens, E., Sieckelinck, S., San, M., & Winter, M. (2017). Parental reaction towards radicalization in young people. *Child & Family Social Work*, 22 (2), 1044-1053.
- 18 'The capacity to exercise control over one's own thought processes, motivation, and action': Bandura, A. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American psychologist*, 44(9), p. 1175.
- 19 Feddes, A. R., Mann, L., & Doosje, B. (2015). Increasing self-esteem and empathy to prevent violent radicalization: a longitudinal quantitative evaluation of a resilience training focused on adolescents with a dual identity. *Journal of Applied Social Psychology*, 45(7), 400-411.
- 20 <https://www.burozend-uit.nl/>
- 21 Sieckelinck, S., Kaulingfreks, F. & De Winter, M. (2015). Neither villains nor victims: Towards an educational perspective on radicalisation. *British Journal of Educational Studies*, vol. 63, no. 3, pp. 329-343.
- 22 Andere (eerstelijns) professionals voor wie de training relevant kan zijn kunnen echter ook deelnemen. Dit kan bijvoorbeeld gaan om andersoortige politieambtenaren, detentiefunctiepersoneel en gemeentelijke (contact)ambtenaren.
- 23 Eerten, J-J. v., Sleijpen, A. & De Wolf, A. (in druk).
- 24 Zie bijv. Levinson, M. & Fay, J. (2016). *Dilemmas of Educational Ethics. Cases and Commentaries*. Cambridge: Harvard Education Press.
- 25 <https://en.unesco.org/preventing-violent-extremism/education>
- 26 Nordbruch, G. & Sieckelinck, S. (2019). 'Labs for democracy'. A Companion to Preventing Violent Radicalisation through Education. RAN Policy Paper.

© Dit is een uitgave van Platform JEP (december 2019).
Platform JEP is ondergebracht bij de Expertise-unit
Sociale Stabiliteit (ESS) van het ministerie van Sociale
Zaken en Werkgelegenheid.

